

Opgraving van een ijertijd nederzetting in plangebied Keup te Helden.

Voorlopig verslag van de bevindingen

Projectnaam: Helden-Keup
Projectnummer: A-10.0319
Onderzoeksmeldingsnummer: 43329
Auteur: Juliette de Winter
Datum: 14 juni 2011

Inleiding

In plangebied Keup te Helden is de bouw van een aantal woningen voorzien. Daar de bijbehorende werkzaamheden het bodemarchief zullen vernietigen is archeologisch onderzoek vereist. In april 2009 is door BAAC bv een booronderzoek uitgevoerd met het advies een inventariserend veldonderzoek door middel van proefsleuven (IVO-P) uit te laten voeren. Dit onderzoek is in november 2009 door BAAC bv uitgevoerd. Naar aanleiding van de resultaten is besloten tot een definitieve opgraving (DO) ter plaatse van de archeologische sporen in het midden van plangebied Keup. Dit onderzoek heeft plaatsgevonden tussen 1 en 18 november 2010.

Werkwijze

De elf werkputten in het onderzoeksgebied hebben een totale oppervlakte van 6.800 m², waarbij conform het PvE ter hoogte van het veronderstelde huis uit het IVO-P de eerste werkput is aangelegd. De afmetingen van de werkputten zijn in onderstaande tabel opgenomen.

Putnummer	Lengte (m)	Breedte (m)
1	33	28
2	50	18
3	31	23
4	22	23
5	48	18
6	15	15
7	23	17
8	30	11
9	36	19
10	18	16
11	41	17

Tabel 1. Afmetingen werkputten.

De werkputten zijn eerst gefotografeerd en vervolgens digitaal getekend waarbij ook NAP-hoogtes zijn genomen. Alle sporen zijn gecoupeerd en gedocumenteerd door middel van fotografie en een (analoge) tekening op schaal 1:20. Bij het afwerken is een geselecteerd aantal sporen bemonsterd voor botanisch-, pollen- en ¹⁴C-onderzoek. Deze monsters zijn afkomstig uit kuilen en uit paalsporen van verschillende structuren. Van het terrein is een noord-zuid en een oost-west profiel gedocumenteerd om inzicht in de bodemopbouw te krijgen. Hiertoe zijn de profielen in werkput 2, 3, 4, 5 en 7 gedocumenteerd door middel van fotografie en een analoge tekening op schaal 1:20. De profielen zijn beschreven door een fysisch geograaf.

Bodemopbouw

De onderzoekslocatie bevindt zich volgens de geomorfologische kaart op een dekzandrug, al dan niet met oud bouwlanddek. De dekzandrug is ook zichtbaar op de AHN en kwam al duidelijk naar voren in de bodemopbouw van de proefsleuven. De zuidelijke en noordelijke rand van het plangebied zijn relatief laag gelegen, hier bevindt zich verspoeld dekzand. Tijdens het DO is alleen op de dekzandkop onderzoek uitgevoerd.

De bodem van het plangebied is op de bodemkaart geclassificeerd als een gebied met voornamelijk zwarte hoge enkeerdgronden. Dit is ook naar voren gekomen in de boringen, de proefsleuven en het DO, alhoewel in het laatste geval ook een groot deel van het esdek ter plaatse van het onderzoeksgebied bleek te zijn verrommeld.

Resultaten

Sporen

In totaal zijn 932 spoornummers uitgegeven aan paalsporen, enkele kuilen, greppels, spitsporen, karrensporen, natuurlijke- en recente verstoringen (zie alle sporenkaart). Een groot deel van de sporen kan worden toegewezen aan structuren waaronder twee tot drie huisplattegronden en ten zuiden hiervan een groot aantal spiekers; er zijn voorlopig 30 spiekers herkend (de structurenkaart is nog niet gereed, hierop zijn minder dan de 30 spiekers aangeduid). Eén van de huisplattegronden is vermoedelijk van het type Haps dat in Zuid-Nederland in de midden en late ijzertijd dateert. In de nabijheid van de boerderijplattegronden zijn vaak ook één of twee spiekers terug te vinden. De vindplaats is duidelijk afgebakend: er is een duidelijk begrenzing van de nederzetting te zien door middel van lege zones om de sporen heen. Naast paalsporen zijn er vier duidelijke kuilen gevonden waarvan drie met grote hoeveelheden vondstmateriaal (waaronder veel aardewerk).

Er zijn geen erf- of nederzettingsgreppels en geen begravingen aangetroffen. Opvallend is dat er in het onderzoeksgebied geen waterputten aanwezig zijn. Mogelijk heeft men gebruik gemaakt van waterkuilen die in depressies zijn ingegraven.

Vondsten

Er zijn 415 vondstnummers uitgeschreven die toebehoren aan 2324 vondsten. Deze zijn zowel verzameld bij de aanleg van het vlak en als bij het couperen en afwerken van de sporen. Het vondstmateriaal is onder te verdelen in aardewerk, bouwkeramiek, natuur- en vuursteen, metaal, dierlijk bot, een fragment glas en grondmonsters uit paalsporen en kuilen. Aardewerk is hierbij veruit de categorie met het grootste aantal vondsten.

In deze fase van het onderzoek is slechts globaal gekeken naar het aardewerk om een idee van de datering van de sporen en structuren te verkrijgen. Het aardewerk lijkt na een eerste scan met name in de vroege en midden ijzertijd te dateren. Er zijn scherven van 3-ledige potten aangetroffen die uit de vroege ijzertijd dateren en fragmenten aardewerk met een scherpe knik die aan de midden ijzertijd toe te wijzen zijn. Het vondstmateriaal zal na de evaluatie op minimaal niveau, maar zodanig dat de onderzoeksvragen beantwoord kunnen worden, gedetermineerd worden.

Aangezien dit soort goed afgebakende nederzettingen uit de ijzertijd in Limburg nauwelijks zijn aangetroffen, is de datering van de structuren van groot belang. Hiertoe is al het aardewerk bij de aanleg van het vlak en uit de sporen verzameld, maar zijn ook uit kansrijke sporen monsters voor ¹⁴C datering genomen (14x). Houtresten zijn niet aangetroffen waardoor geen dendrochronologische onderzoek hoeft te worden uitgevoerd. Daarnaast zijn sporen bemonsterd voor botanisch- en pollenonderzoek. In het veld is reeds een selectie van het aantal te nemen monsters gemaakt door steeds te kijken naar de in het veld herkende structuren en van deze structuren een aantal sporen aan te wijzen voor bemonstering. Hiervoor kwamen de sporen in aanmerking die ofwel een relatief grote diepte hadden ofwel een donkere vulling met nog restanten van houtskool. Uiteindelijk zijn 33 botanische monsters genomen. In de coupes van drie diepe, gelaagde, kuilen zijn evenveel pollenmonsters genomen. Op bovenbeschreven wijze hoopt BAAC een goed overzicht van de aanwezigheid van de verschillende gewassen in het gebied te verkrijgen en zo doende een bevredigend antwoord te kunnen geven op een van de onderzoeksvragen uit het PvE (vraag 13).¹ Daarnaast hoopt BAAC met het uitwerken van houtskoolmonsters een antwoord te krijgen op onderzoeksvraag 11: Kan met behulp van ¹⁴C-datering en/ of dendrochronologische datering de vindplaats nauwkeurig(er) gedateerd worden?

Voorstel tot uitwerking

In het plangebied is een vindplaats uit de vroege en midden ijzertijd blootgelegd. De kennis over bewoning in deze perioden is in Limburg klein. Dit is een reden om de uitwerking van structuren en vondsten zo optimaal mogelijk te laten uitvoeren en zoveel mogelijk informatie over deze periode te vergaren. De uitwerking van het archeologisch onderzoek zal plaatsvinden conform het PvE waarbij alle structuren zullen worden beschreven en zo mogelijk gedateerd en alle boerderijplattegronden en enkele representatieve spiekers afgebeeld zullen worden. Daarnaast zal het vondstmateriaal conform het PvE

---

¹ De Winter 2010, 8.

gedetermineerd worden om indien mogelijk een datering te geven, maar ook inzicht te verkrijgen in onder andere de materiele cultuur en bestaanseconomie (onderzoeksvragen 9 en 10). Er is geen vondstmateriaal dat geconserveerd dient te worden.

Om inzicht te verkrijgen in de verschillende gewassen in het gebied zal conform het PvE alle relevante botanische monsters dienen te worden gewaardeerd. Na de ecologische waardering van de monsters wordt in overleg met de opdrachtgever en de bevoegde overheid en/of diens adviseur bepaald welke monsters in aanmerking komen voor verdere uitwerking. Op basis van bovenstaande resultaten wil BAAC het voorstel doen om twaalf botanische monsters te laten waarderen, evenals de drie pollenmonsters. De botanische monsters zijn afkomstig uit sporen van twee huisplattegronden, uit de sporen van vijf spiekers en uit drie afvalkuilen. Na waardering zal overleg met de opdrachtgever en de bevoegde overheid en/of diens adviseur plaatsvinden om een selectie van de gewaardeerde monsters te maken voor verdere analyse.

Om duidelijkheid in de datering van de vindplaats te krijgen adviseert BAAC om, naast het aardewerk, een aantal van de houtskoolmonsters te laten dateren volgens de ¹⁴C-methode. In totaal zijn uit veertien houtskoolrijke sporen houtskoolmonsters genomen. Daarnaast zal in een aantal botanische monsters nog houtskool aanwezig zijn.

Het voorstel is om in ieder geval twee (afval-) kuilen (spoor 4082 en spoor 8013) te laten dateren, evenals twee paalsporen van twee verschillende huisplattegronden (spoor 8127 en 9013). Als laatste zouden de sporen van twee spiekers nauwkeuriger gedateerd kunnen worden, het gaat dan om monsters uit de sporen 3037 en 4058.

Spoornummer	Vondstnummer	Aard spoor	Monster
3037	181	Paalspoor spieker	¹⁴ C
4058	244	Paalspoor spieker	¹⁴ C
4082	257	Afvalkuil	¹⁴ C
8013	314	Afvalkuil	¹⁴ C
8127	386	Paalspoor huis	¹⁴ C
9013	348	Paalspoor huis	¹⁴ C
4082	204	Afvalkuil	Pollen
7003	206	Afvalkuil	Pollen
8013	315	Afvalkuil	Pollen
1111	50	Paalkuil huis	Botanisch
1048	105	Paalspoor spieker	Botanisch
3040	197	Paalspoor spieker	Botanisch
4088	200	Paalspoor spieker	Botanisch
7019	201	Paalspoor spieker	Botanisch
7003	254	Afvalkuil	Botanisch
4082	257	Afvalkuil	Botanisch
8013	316	Afvalkuil	Botanisch
9121	333	Paalspoor huis	Botanisch
9075	334	Paalspoor huis	Botanisch
8011	369	Paalspoor huis	Botanisch
11051	377	Paalspoor spieker	Botanisch

Tabel 2. Te waarderen monsters.

De onderzoeksvragen uit het PvE kunnen op basis van de resultaten van het onderzoek en het nog uit te voeren specialistisch onderzoek beantwoord worden. Er zijn geen aanvullende onderzoeksvragen naar aanleiding van het uitgevoerde veldwerk.

Het uitvoeren van specialistisch onderzoek zal circa zes maanden in beslag zal nemen. Vervolgens zullen de resultaten in het (concept-)rapport verwerkt dienen te worden. De verwachting is dat het conceptrapport februari 2012 gereed zal zijn.

N.B. De kosten die gepaard gaan met de uitwerking staan vermeld in de offerte.

Conclusie

Zoals reeds vastgesteld in het proefsleuvenonderzoek is op een dekzandkop in plangebied Keup een nederzetting uit de (vroeg- en midden-) ijzertijd aangetroffen. In het onderzoeksgebied zijn twee tot drie boerderijplattegronden en een groot aantal spiekers blootgelegd. De bewoningssporen worden begrensd door zogenaamde lege zones.

Het aangetroffen vondstmateriaal bestaat voornamelijk uit aardewerk, daarnaast is natuur- en vuursteen gevonden, evenals bouwkeramiek, dierlijk bot, metaal en een fragment glas. Uit sporen behorend tot structuren en kuilen zijn monsters genomen.

Bovenstaande zal in een definitieve rapportage verder worden uitgewerkt en aangescherpt.

Literatuur

Kimenai, P.P.J. & J. de Winter, 2010: *Inventariserend veldonderzoek door middel van proefsleuven Helden, plangebied Keup*, BAAC-rapport A-09.0365, 's-Hertogenbosch.

Winter, J. de, 2010: *Programma van Eisen. Helden-Keup. Opgraving (A-10.0247)*, 's-Hertogenbosch.

Bijlagen

1. Locatiekaart
2. Alle sporenkaart met structuren